

PERLUASAN TAFSIRAN ASNAF FAKIR DAN MISKIN DALAM KONTEKS PANDEMIK DI MALAYSIA

Expansion Of Asnaf Fakir and Miskin's Interpretation in A Pandemic Context In Malaysia

Azman Ab Rahman^{1a*}, Nur Wahida Lokman^{2b}, Md Yunus Abd Aziz^{3c}, Muhammad Firdaus Ab Rahman^{4d}, Hussein 'Azeemi Abdullah Thaidi^{5e}

^aFakulti Syariah dan Undang-Undang, Universiti Sains Islam Malaysia (USIM), Bandar Baru Nilai, 71800 Nilai, Negeri Sembilan, MALAYSIA

^aAkademi Fiqh Islami Malaysia (AFHAM)

Emel: azman@usim.edu.my

^bFakulti Syariah dan Undang-Undang (FSU), Universiti Sains Islam Malaysia (USIM).

wadaaa@raudah.usim.edu.my

^cFakulti Syariah dan Undang-Undang (FSU), Universiti Sains Islam Malaysia (USIM).

yunus@usim.edu.my

^dFakulti Syariah dan Undang-Undang, Universiti Sains Islam Malaysia (USIM).

mfirdaus.rahman@usim.edu.my

^eFakulti Syariah dan Undang-Undang, Universiti Sains Islam Malaysia (USIM).

husein@usim.edu.my

*Corresponding Author: azman@usim.edu.my

Received: 30 June 2022

Accepted: 17 August 2022

Published: 15 September 2022

DOI: <https://doi.org/10.33102/jfatwa.vol27.no4.461>

Abstrak	Abstract
<p>Penularan wabak Covid-19 telah memperlihatkan kecekapan institusi zakat menguruskan wang dana zakat dengan pantas dan berkebakikan. Pelbagai jenis golongan seperti T20 dan M40 yang terjejas pendapatan oleh kerana wabak Covid-19 juga turut dibantu oleh pihak institusi zakat. Situasi ini menunjukkan skop agihan zakat kepada asnaf telah diperluaskan bagi menjamin kebajikan umat Islam terjaga. Namun begitu, timbul persoalan dari sudut kedudukan golongan baharu yang boleh dikategorikan sebagai golongan asnaf dalam konteks pandemik. Justeru itu, kajian ini dijalankan adalah untuk menganalisis tafsiran asnaf fakir dan miskin menurut ulama 4 Mazhab, tafsiran kontemporari dan</p>	<p>The Covid-19 outbreak has shown the efficiency of zakat institutions in managing zakat fund money quickly and charitable. Various types of groups such as the T20 and M40 group whose income is affected due to the Covid-19 epidemic are also assisted by the zakat institution. This situation shows that the distribution of zakat to asnaf has been expanded to ensure the welfare of Muslims been taking care of. However, a question has arrived on the position of a new group that can be categorized as the asnaf in the context of the pandemic. Therefore, this study was conducted to analyze the interpretation of asnaf fakir and miskin according to the scholars of 4 Madhab, contemporary interpretation and the expansion of its</p>

<p>perluasan tafsirannya dalam konteks pandemik. Kajian ini menggunakan kaedah dokumentasi, pemerhatian dan analisis dalam mencapai objektif kajian. Hasil kajian mendapati bahawa pentafsiran asnaf fakir dan miskin dalam konteks pandemik boleh diperluaskan seperti mereka yang kehilangan punca pendapatan, hilang pekerjaan dan pendapatan bulanan tidak mencukupi untuk menampung keperluan. Diharapkan kajian ini dapat menjadi panduan dan rujukan kepada institusi zakat mahupun organisasi tertentu dalam menguruskan hal ehwal berkaitan zakat. Kajian lanjutan terhadap perluasan tafsiran asnaf gharimin dalam konteks pandemik perlu dilakukan kerana ia juga melibatkan hutang masyarakat yang terjejas semasa pandemik.</p> <p>Kata kunci: asnaf, fakir, miskin, pandemik</p>	<p>interpretation in the context of the pandemic. This study uses documentation, observation and analysis methods to achieve the objectives of the study. The results show that the interpretation of asnaf fakir and miskin in the pandemic context can be expanded to those who lose their source of income, lose their jobs or their monthly income is not enough to meet their needs. It is hoped that this study can be a guide and reference to zakat institutions or certain organizations in managing matters related to zakat. Further study on the interpretation expansion of asnaf gharimin in the context of a pandemic needs to be done as it also involves communities' debt problems during the pandemic.</p> <p>Keywords: asnaf, fakir, miskin, pandemic</p>
---	--

1. PENDAHULUAN

Zakat banyak dinyatakan dalam nas Al-Quran dengan pelbagai konteks dan istilah. Ia wujud dalam bentuk kata nama khas (*ma'rifah*) sebanyak 30 kali iaitu 8 kali dalam ayat Makkiah dan selainnya dalam ayat Madaniyah. (Hasbi As-Siddiqy, 2006). Kewajipan berzakat juga termasuk di dalam perbincangan fiqh ibadat yang sering diperbahaskan selaras dengan perkembangan zaman dan teknologi. Merealisasikan tuntutannya memerlukan kepada pengetahuan dan pemahaman pelaksanaannya yang dapat diperoleh menerusi pengkajian fiqh zakat. Fiqh zakat diistilahkan secara khusus sebagai sebuah entiti untuk mengenali tuntutan zakat, kadar yang diwajibkan, mengetahui pandangan mazhab dan fatwa yang sedia diterima pakai dan mengetahui kepelbagaian pendapat fuqaha' semasa dalam isu zakat.

Pensyariatkan zakat telah disyariatkan secara rasminya pada tahun ke-2 Hijriyyah. (Ibn Kathir, 1992). Ia merupakan satu sistem jaminan sosial yang tidak mampu ditandingi oleh mana-mana sistem perancangan ekonomi termasuklah negara barat. Pada awalnya, perintah memberikan zakat hanya secara sunat (*istishab*) dan sukarela serta tidak ditentukan kadar pemberiannya. Walau bagaimanapun sasaran pemberian zakat oleh para sahabat tetaplah tertumpu kepada golongan fakir dan miskin sama ada daripada keluarga sendiri ataupun orang luar (Al-Qardawi, 2000). Kemudian

turun ayat Al-Quran yang menerangkan secara jelas tentang asnaf-asnaf yang berhak ke atas harta zakat:

﴿ إِنَّمَا الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ
وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

Maksudnya: *Sesungguhnya sedekah zakat itu hanyalah bagi orang-orang fakir, miskin, amil, mualaf yang dipujuk hatinya, untuk hamba, orang yang berhutang, pada jalan Allah dan orang-orang yang dalam perjalanan sebagai sesuatu ketetapan yang diwajibkan Allah dan Allah Maha Mengetahui lagi Maha Bijaksana.*

(Al-Tawbah: 60)

Berdasarkan ayat diatas, dapat dilihat dengan jelas bahawa fakir merupakan asnaf pertama yang layak menerima zakat diikuti oleh golongan *miskin, amil, mualaf, al-riqab, al-gharimin, fi sabilillah dan ibnu al- sabil.*

Pada era kini, institusi zakat merupakan institusi yang berperanan sebagai medium pengantara antara pembayar dan penerima zakat. Ia memainkan peranan penting dalam mengutip dan mengagihkan zakat secara efisien. Sebanyak 14 buah institusi zakat yang ditubuhkan di Malaysia bagi mewakili 13 buah negeri dan tiga buah wilayah persekutuan. Urusan agihan zakat di Malaysia adalah tertakluk di bawah perundangan kerajaan negeri yang diuruskan oleh Majlis Agama Islam Negeri (MAIN) (Eza Ellany et. al, 2014). Institusi zakat perlu memastikan segala perkara yang melibatkan zakat mematuhi hukum syarak. Hal ini penting kerana zakat merupakan suatu pensyariatan yang ditetapkan oleh agama Islam. Ekoran daripada wabak pandemik Covid-19, pelbagai inisiatif telah dilakukan oleh institusi zakat dengan menggunakan wang dana zakat bagi membantu golongan yang terjejas dan memerlukan bantuan (Fathullah Asni, 2021) (Azman et, al, 2020). Namun situasi tersebut merupakan satu cabaran buat institusi zakat kerana mengikut pensyariatan dalil syarak, pengagihan dana zakat hanyalah dikhasakan kepada lapan golongan. Justeru, kajian ini akan memberikan perluasan tafsiran asnaf fakir dan miskin dalam konteks pandemik untuk dijadikan rujukan pihak yang berautoriti dalam mengagihkan zakat sewaktu pandemik terjadi.

2. TAFSIRAN FAKIR DAN MISKIN MENURUT 4 MAZHAB

Perbahasan mengenai tafsiran fakir dan miskin telah melalui perbahasan yang panjang dalam kalangan ulama mazhab. Setiap mereka mempunyai pandangan yang berbeza dalam menetapkan tafsiran tersebut:

2.1 *Mazhab Hanafi*

Al-Hasan bin Ziyad meriwayatkan daripada Abu Hanifah bahawa fakir adalah seseorang yang meminta-minta dan menzahirkan kefakiran dan keperluannya kepada orang ramai (Al-Sarakhsi, 1986). Hal ini berdasarkan firman Allah s.w.t:

وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ

Maksudnya: *Dan Allah Maha Kaya, sedang kamu semua orang yang kafir (yang sentiasa berhajat kepada-Nya pada serba-serbinnya).*

(Muhammad: 38)

Manakala Ibn al-Humam telah memberikan definisi yang lebih terperinci iaitu fakir ialah seseorang yang memiliki harta tetapi tidak mencapai nisab ataupun mencapai tahap nisab tetapi harta tersebut tidak bersifat yang boleh dikembangkan dan masih memerlukan bantuan kebendaan. Golongan ini tidak diharamkan untuk meminta-minta sedekah kerana mereka masih mempunyai harta yang mencukupi untuk bekalan harian dan pakaian untuk menutupi badan walaupun hanya sedikit (Al- Saraskhsi, 1986).

Miskin pula asas penafsirannya adalah mereka yang meminta-minta. Imam Abu Yusuf meriwayatkan daripada Imam Abu Hanifah bahawa beliau mengatakan bahawa miskin diertikan sebagai orang yang meminta-minta (Al-Sarakhsi, 1986). Begitu juga dengan Ibn al-Humam yang diriwayatkan oleh Abu Hanifah bahawa miskin ialah orang yang langsung tidak memiliki harta serta membenarkan mereka untuk meminta-minta bagi mendapatkan makanan dan pakaian (Ibn al-Humam, t.t).

Berdasarkan definisi di atas dapat disimpulkan bahawa ulama dalam kalangan Mazhab Hanafi menjadikan sifat meminta sebagai aspek yang menentukan seseorang itu fakir atau miskin. Asnaf fakir adalah mereka yang tidak meminta-minta namun sebaliknya bagi asnaf miskin. Mazhab ini juga meletakkan kategori miskin itu lebih memerlukan bantuan berbanding orang fakir disebabkan mereka boleh meminta-minta dan tidak mempunyai harta walau sedikit.

2.2 *Mazhab Maliki*

Secara umumnya, ulama dalam kalangan Mazhab Maliki membuat ukuran fakir dan miskin dengan meneliti aspek sama ada keperluan yang dimiliki oleh seseorang cukup untuk tempoh setahun ataupun tidak.

Menurut Al- Dusuki (1996), fakir adalah mereka yang tidak mempunyai bekalan makanan yang mengenyangkan bagi tempoh setahun. Ia membawa makna mereka mempunyai harta tetapi tidak mencapai nisab atau mencapai nisab tetapi harta tersebut tidak dapat dikembangkan sehingga memerlukan untuk mereka mendapatkan bantuan.

Sekiranya orang fakir adalah mereka yang memiliki harta walaupun sedikit namun sebaliknya bagi orang miskin. Menurut Al-Dusuki (1996), orang miskin ialah orang yang langsung tidak memiliki sesuatu apa pun. Kedudukan mereka adalah lebih daif daripada kedudukan orang miskin kerana mereka tidak mempunyai sebarang keperluan (Ibn Juzai, t.t).

2.3 *Mazhab Shafi'i*

Aspek pemilikan harta dan pekerjaan digunakan sebagai kayu ukur oleh ulama Mazhab Shafi'i untuk menentukan seseorang itu fakir ataupun tidak. Seseorang itu dianggap fakir sekiranya dia tidak memiliki harta atau pekerjaan bagi memenuhi keperluannya sama ada disebabkan sakit kronik yang berpanjangan dan sama ada dia meminta minta atau menahan diri daripada meminta-minta (Al-Shafi'i, t.t). Imam Shafi'i menyebutkan bahawa unsur meminta-minta dan kewujudan keilatan kekal bukanlah asas kepada penentuan seseorang itu fakir atau bukan (Al-Shafi'i, t.t). Al-Nawawi berkata bahawa fakir ialah orang yang tidak mempunyai sesuatu yang dapat memenuhi keperluannya (Al-Nawawi, t.t). Oleh itu, fakir hendaklah diberikan bantuan untuk memenuhi keperluannya. Sekiranya dia mempunyai kekuatan fizikal untuk bekerja maka boleh untuk diberikan kepadanya peralatan atau modal berbentuk barang yang boleh diperdagangkan (Al-Nawawi, t.t).

Manakala miskin didefinisikan oleh ulama Mazhab Shafi'i sebagai orang yang mempunyai harta atau pekerjaan tetapi tidak cukup untuk menampung keperluannya sama ada dia meminta-minta atau tidak (Al-Nawawi, t.t). Al-Nawawi (t.t) berkata bahawa miskin ialah orang yang mampu mendapatkan keperluannya namun masih tidak mencukupi. Oleh itu, kadar zakat yang diberikan kepadanya perlulah mengikut kadar yang munasabah untuk memenuhi keperluannya. Mazhab Shafi'i mempunyai tafsiran yang jelas dalam menentukan asnaf fakir dan miskin iaitu dengan mengambil kira ukuran harta atau pekerjaan.

2.4 *Mazhab Hanbali*

Ulama Mazhab Hanbali melihat kepada aspek had kifayah dalam menentukan definisi fakir. Menurut Al-Bahuti (1982), fakir bermaksud sesiapa yang tidak mempunyai harta atau mempunyai sedikit harta yang tidak sampai separuh daripada keperluannya iaitu had kifayah sama ada daripada pekerjaan atau sebaliknya. Ibn Qudamah juga menyatakan bahawa fakir ialah orang yang tidak mampu bekerja untuk memenuhi keperluannya (Al-Maqdisi, t.t). Definisi ini menjelaskan bahawa sesiapa sahaja yang hidup tanpa mempunyai harta atau mempunyai harta tapi tidak sampai kepada keseluruhan yang diperlukannya maka ia dianggap fakir.

Definisi miskin bagi Mazhab Hanbali juga ditentukan berdasarkan kepada aspek had kifayah. Al-Bahuti (1982) mendefinisikan miskin sebagai mereka yang mempunyai harta dan harta tersebut dapat memenuhi sebahagian besar atau separuh daripada keperluannya. Sebagai contoh, seseorang memerlukan 10 dirham untuk mencukupkan keperluan hariannya tetapi dia hanya mempunyai 8 dirham. Maka dia layak dikategorikan sebagai orang miskin. Menurut Abu Muhammad (t.t), orang miskin ialah mereka yang memiliki sebahagian besar atau separuh daripada keperluannya dan ini membolehkan mereka untuk menerima zakat bagi memenuhi keperluannya selama setahun Berdasarkan pengukuran ulama Mazhab Hanbali dari sudut had kifayah dapat dilihat bahawa orang fakir itu adalah mereka yang tidak mempunyai harta atau mempunyai harta tetapi tidak sampai separuh untuk memenuhi keperluan manakala miskin pula mereka mempunyai harta namun tidak sampai sepenuhnya untuk mencukupkan keperluan hariannya.

3. **DEFINISI FAKIR DAN MISKIN MENURUT TAFSIRAN KONTEMPORARI**

Ulama kontemporari seperti al-Qardawi dan al-Zuhaili juga membincangkan tentang definisi asnaf fakir. Menurut Yusuf al-Qardawi, fakir ialah mereka yang dalam kekurangan dan sangat memerlukan bantuan (Yusuf al-Qardawi, 1986). Golongan pertama yang berhak mendapat zakat adalah fakir. Al-Zuhaili berpegang kepada definisi fakir yang dikeluarkan oleh ulama Mazhab Shafi'i dan Hanbali iaitu fakir ialah orang yang tidak mempunyai harta dan pendapatan yang dapat menampung keperluan hariannya. Juga tidak mempunyai suami, bapa atau anak cucu untuk memberi nafkah kepada mereka dengan kadar yang mencukupi merangkumi tempat tinggal, pakaian dan makanan (Al-Zuhaili, 1996). Menurut Jabatan Wakaf Zakat dan Haji (JAWHAR) Malaysia, fakir ialah seseorang yang tidak mempunyai apa-apa harta atau pekerjaan halal atau yang menerima

pendapatan tidak sampai 50% daripada keperluan asas harian diri dan tanggungan mengikut ukuran hidup sederhana (Jabatan Wakaf, Zakat dan Haji, 2009).

Miskin pula didefinisikan oleh Yusuf al-Qardawi (2000) sebagai mereka yang dalam kekurangan dan sangat memerlukan. Miskin dikategorikan dalam golongan kedua daripada asnaf zakat selepas fakir. Kalimah *masakin* ialah jama' dan mufradnya ialah miskin iaitu orang yang berupaya memenuhi hajatnya tetapi tidak mencukupi. Al-Zuhaili (1996) juga memberi contoh orang miskin ialah seseorang yang memerlukan RM10 tetapi hanya mempunyai RM8 dimana ianya tidak cukup untuk dibelanjakan dengan secukupnya pada makanan, pakaian dan tempat tinggal. JAWHAR (2009) dalam Buku Manual Pengurusan Agihan Zakat pula mendefinisikan asnaf miskin sebagai seseorang yang mempunyai harta atau pendapatan yang melebihi 50% tetapi tidak mencapai had kifayah untuk keperluan asas diri dan tanggungan.

Berdasarkan tafsiran kontemporari berkenaan istilah fakir dan miskin dapat dilihat bahawa ia tidak mempunyai perbezaan yang jauh dengan definisi yang dibincangkan oleh ulama-ulama mazhab terdahulu tentang golongan-golongan tersebut. Secara kesimpulannya jika dilihat kepada tafsiran-tafsiran di atas, tafsiran kontemporari ini menunjukkan bahawa asnaf fakir dan miskin adalah mereka yang tidak mempunyai harta atau hasil pendapatan hanya mencukupi untuk menampung keperluan mereka dari segi makanan, pakaian dan tempat tinggal sahaja. Kedua-dua asnaf ini memerlukan bantuan bagi mencukupkan keperluan harian mereka dengan mendahulukan bantuan kepada asnaf fakir diikuti oleh asnaf miskin.

4. TAFSIRAN ASNAF FAKIR DAN MISKIN DALAM KONTEKS PANDEMIK

Pada bulan Disember tahun 2019, dunia telah digemparkan dengan pandemik baru iaitu pandemik Covid-19 yang berpunca daripada sejenis virus baharu Novel Coronavirus (2019-ncov) atau dikenali Covid-19. Kes pertama yang dilaporkan adalah di Wuhan, China dan seterusnya merebak luas ke negara-negara lain termasuklah Malaysia. Virus ini telah menyebabkan berjuta-juta manusia tekorban dari seluruh pelosok dunia dan juga merupakan satu virus yang bersifat berjangkit dengan cepat. Virus ini tidak hanya meragut nyawa, bahkan telah menyebabkan ekonomi dunia mengalami keadaan kejutan dan ketidakpastian. Tabung Kewangan Antarabangsa (IMF) mengisytiharkan bahawa ekonomi dunia telah memasuki fasa kemelesetan ekonomi disebabkan aktiviti ekonomi yang

terganggu akibat wabak COVID-19 (Mohd Faizal Mohammad Alwi & Hairunnizam Wahid, 2020).

Kemelesatan ekonomi ini juga turut berlaku di Malaysia. Golongan yang paling terkesan dengan pandemik ini ialah golongan asnaf berikutan Perintah Kawalan Pergerakan (PKP) yang dikuatkuasakan oleh pihak kerajaan membataskan mereka dalam mencari sumber rezeki untuk menyara keluarga mereka. Namun, kesan pandemik ini bukan sahaja dirasai oleh golongan asnaf sahaja akan tetapi juga kepada golongan M40 dan T20 yang terjejas sumber pendapatan mereka (Azman Ab Rahman & Afaf Sukari, 2021). Menurut laporan Mohd Nasaruddin Parzi dan Luqman Arif Abdul Karim (2020) dalam Berita Harian Online, penyebaran wabak Covid-19 ini telah mengakibatkan seramai 800 ribu individu hilang punca pendapatan, hilang pekerjaan dan perniagaan mengalami kemerosotan sehingga menyebabkan pendapatan isi rumah tidak stabil. Berpunca daripada perkara-perkara tersebut, penulis melihat bahawa telah berlakunya perluasan tafsiran asnaf fakir dan miskin di Malaysia oleh institusi zakat dengan penambahan golongan yang terjejas akibat Covid-19 sebagai golongan yang layak menerima bantuan zakat. Perluasan tafsiran ini adalah berpandukan definisi-definisi yang pernah dikeluarkan oleh ulama Mazhab-mazhab, definisi kontemporari dan disokong oleh pengamalan di Malaysia.

4.1 Golongan Pertama: Hilang Punca Pendapatan

Golongan pertama yang telah diperluaskan tafsiran asnaf fakir dan miskin semasa pandemik ialah mereka yang hilang punca pendapatan. Mengikut pemerhatian penulis berdasarkan akhbar-akhbar di Malaysia, mereka yang hilang punca pendapatan ini tergolong dalam golongan usahawan mikro, perusahaan kecil dan sederhana. Perniagaan mereka telah terjejas berikutan prosedur operasi standard (SOP) yang hanya membenarkan beberapa sektor perniagaan sahaja dibuka semasa PKP. Menurut Yang Dipertua Dewan Perniagaan Melayu Malaysia (DPMM) Perak, Kamarullaffie Ahmad, sebanyak 80,000 perniagaan di Perak perlu ditutup terutamanya usahawan yang berniaga kecil-kecilan di tepi jalan, pasar malam dan sebagainya berikutan PKP tersebut (Mohd Hafizi, 2021). Berdasarkan kaji selidik yang dilakukan oleh Jabatan Perangkaan Malaysia (DOSM) pada tahun 2020, golongan yang hilang punca pendapatan ini, kebanyakan mereka hanya mempunyai simpanan kewangan yang mencukupi dalam anggaran 1 hingga 4 bulan sahaja (Noor Atiqah, t.t). Justeru, ia adalah bertepatan dengan beberapa definisi ulama mazhab akan asnaf fakir dan miskin. Menurut Ibn Al-Humam (t.t) ulama daripada mazhab Hanafi:

“Fakir ialah seseorang yang memiliki harta tetapi tidak mencapai nisab ataupun mencapai tahap nisab tetapi harta tersebut tidak bersifat yang boleh dikembangkan dan masih memerlukan bantuan kebendaan’.

Mereka yang terjejas akibat hilang punca pendapatan adalah termasuk dalam golongan fakir seperti yang dinyatakan oleh ulama Mazhab Hanafi. Walaupun mereka mempunyai harta bersifat barangan yang boleh dijadikan alat untuk berjualan bagi mendapatkan pendapatan akan tetapi disebabkan oleh PKP mereka terhalang daripada berbuat demikian sehingga memerlukan bantuan. Penulis melihat bahawa ia termasuk dalam kategori mereka yang mempunyai harta tetapi harta tersebut tidak dapat dikembangkan seperti mana yang dinyatakan oleh Ibn Al-Humam. Begitu juga dengan ukuran yang digunakan oleh ulama dalam kalangan Mazhab Hanbali yang mana mereka membuat ukuran fakir dan miskin dengan meneliti aspek sama ada keperluan yang dimiliki oleh seseorang cukup untuk tempoh setahun ataupun tidak. Menurut Al- Dusuki (1996):

“Fakir dan miskin adalah mereka yang tidak mempunyai bekalan makanan yang mengenyangkan bagi tempoh setahun”.

Penulis juga mendapati bahawa wajar mereka yang hilang punca pendapatan ini ditafsirkan sebagai asnaf fakir dan miskin semasa pandemik berdasarkan kepada takrifan yang dinyatakan oleh Al-Dusuki. Begitu juga dengan tafsiran yang dinyatakan oleh Imam Nawawi (t.t):

“Fakir ialah orang yang tidak mempunyai sesuatu yang dapat memenuhi keperluannya”

Penulis juga melihat ia selaras dengan takrifan yang diberikan oleh Jabatan Wakaf Zakat dan Haji (JAWHAR) Malaysia bahawa asnaf fakir dan miskin adalah mereka yang tidak mempunyai pekerjaan atau mempunyai pekerjaan dan harta tetapi tidak mencapai had kifayah untuk keperluan asas diri dan tanggungan.

Pengamalan di Malaysia juga menunjukkan bahawa institusi-institusi zakat di Malaysia turut membantu mereka yang hilang punca pendapatan semasa pandemik. Ia dibuktikan dengan bermacam inisiatif yang dikeluarkan oleh pusat zakat seperti yang dilakukan oleh Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan (MAIWP). Mereka telah memperkenalkan Bantuan Zakat Kecemasan Covid-19 untuk membantu penjaja atau peniaga kecil, pekerja dan individu yang terjejas sumber pendapatan mereka dengan tujuan dapat membantu golongan tersebut meneruskan kelangsungan hidup di waktu

pandemik Covid-19 (Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan, t.t). Begitu juga dengan Majlis Agama Islam dan Adat Melayu Terengganu (MAIDAM) yang telah mengagihkan wang zakat kepada golongan yang terkesan akibat pandemik COVID-19 seperti pemandu teksi, penarik beca, penjaja dan tukang kasut bagi membantu meringankan beban mereka (Berita Harian, 2021).

4.2 *Golongan Kedua: Hilang Pekerjaan*

Golongan kedua yang boleh diperluas tafsiran asnaf fakir dan miskin adalah golongan yang hilang pekerjaan disebabkan diberhentikan kerja semasa pandemik. Menurut Fahmy A Rosli (2021), seramai 140,608 orang hilang pekerjaan akibat pandemik COVID-19 bagi tempoh Mac 2020 sehingga 20 Ogos 2020. Kebanyakan mereka yang kehilangan pekerjaan adalah terdiri daripada golongan yang bekerja di sektor pelancongan, sektor pembuatan dan sektor perkilangan. Selain itu, mereka yang pekerjaannya membabitkan kategori pengurus, profesional, juruteknik dan profesional bersekutu turut mengalami masalah yang sama. Masalah kewangan kritikal semasa pandemik merupakan salah satu punca majikan sektor-sektor ini memberhentikan pekerja-pekerja mereka. Golongan ini adalah termasuk dalam kategori yang diperluaskan tafsiran asnaf fakir dan miskin seperti mereka yang hilang punca pendapatan dan yang membezakan mereka hanyalah sektor pekerjaan. Menurut Imam Al-Nawawi (t.t):

Fakir ialah orang yang tidak mempunyai sesuatu yang dapat memenuhi keperluannya dan hendaklah diberikan bantuan untuk memenuhi keperluannya.

Berdasarkan pendapat Imam Al-Nawawi (t.t.), penulis melihat bahawa sekiranya mereka yang hilang pekerjaan dan tidak mempunyai harta untuk memenuhi keperluan hariannya maka mereka boleh diberikan bantuan zakat seperti mana bantuan yang diberikan kepada asnaf fakir dan miskin yang sedia ada. Hal ini kerana ketika pandemik melanda mereka telah bertukar status kepada asnaf fakir dan miskin berakibat daripada kehilangan pekerjaan meskipun sebelum ini mereka mampu memenuhi keperluan harian diri dan tanggungan.

Perluasan tafsiran asnaf fakir dan miskin ni juga dilihat selari dengan Majlis Fatwa di Singapura dengan melihat bahawa ia merupakan negara terawal mengeluarkan fatwa berkenaan zakat terhadap golongan yang terjejas akibat wabak Covid-19. Menurut Jawatankuasa Fatwa, Majlis Ugama Islam Singapura (MUIS), berdasarkan keperluan semasa, bantuan zakat boleh diagihkan kepada golongan-golongan yang pendapatan mereka terjejas akibat kemelesetan ekonomi ataupun kehilangan pekerjaan disebabkan

COVID-19. Fatwa itu juga menetapkan bahawa mereka yang terjejas dengan COVID-19 lalu menghadapi kesukaran untuk memenuhi keperluan asasnya (serta keluarganya) layak menerima bantuan zakat (MUIS, 2020). Situasi di Malaysia pula boleh dilihat dengan pelbagai aktiviti agihan zakat, sumbangan dan bantuan yang disalurkan kepada mereka yang hilang pekerjaan oleh institusi-institusi zakat. Ini menunjukkan bahawa institusi-institusi ini turut membantu mereka yang hilang pekerjaan yang boleh dikategorikan salah satu golongan baharu bagi asnaf fakir dan miskin semasa pandemik.

Perkara ini dibuktikan dengan pelbagai jenis bantuan dan usaha yang dilakukan seperti inisiatif Lembaga Zakat Negeri Kedah (LZNK). LZNK telah melantik amil untuk melakukan bancian penduduk bagi mengenal pasti mereka yang hilang pekerjaan sehingga terputus sumber pencarian keluarga, tidak mampu bekerja seperti sakit selain tidak mempunyai simpanan dan sebagainya. Mereka yang terjejas akibat hilang pekerjaan ini diberikan bantuan makanan selain menerima bantuan kewangan bulanan LZNK. Menurut Ketua Pegawai Eksekutif LZNK, Zakaria Othman, mereka yang dikategorikan sebagai asnaf dan layak menerima bantuan zakat adalah mereka yang hilang pekerjaan, sakit atau kemalangan tetapi sekiranya baharu hilang pekerjaan dan masih mempunyai simpanan untuk menampung perbelanjaan harian keluarga serta komitmen tinggi maka belum boleh dikategori asnaf semasa pandemik (Noorazura, 2020). Ini menunjukkan bahawa pihak lembaga zakat masih prihatin dengan pengagihan bantuan tersebut agar ia selaras dengan tafsiran asnaf fakir dan miskin yang telah ditetapkan mengikut syariah.

4.3 Golongan Ketiga: Pendapatan Bulanan Yang Tidak Mencukupi

Golongan ketiga yang juga boleh diperluaskan tafsirannya semasa pandemik ialah mereka yang mempunyai pendapatan bulanan akan tetapi tidak mencukupi untuk menampung keperluan harian. Perkara ini berlaku kerana kebanyakan pekerja di Malaysia berdepan dengan masalah pemotongan gaji, penurunan bonus dan juga penurunan paras gaji oleh majikan mereka (Shahrizan Salian, 2020). Tafsiran ini diguna pakai kepada mereka yang mengalami masalah pendapatan sehingga tidak dapat menampung keperluan harian diri dan tanggungan manakala mereka yang masih mampu menampung keperluan harian adalah dikecualikan. Namun bantuan yang diberikan adalah dihadkan mengikut kadar yang diperlukan sahaja. Berkata Imam Al-Nawawi (t.t) ulama daripada Mazhab Shafi'i:

“Miskin ialah orang yang mampu mendapatkan keperluannya namun masih tidak mencukupi. Oleh itu, kadar zakat yang diberikan kepadanya perlulah mengikut kadar yang munasabah untuk memenuhi keperluannya.”

Begitu juga dengan pendapat Al-Bahuti (1982), ulama daripada Mazhab Hanbali yang memberi tafsiran fakir sebagai:

“Sesiapa yang tidak mempunyai sesuatu harta pun atau mempunyai sedikit harta yang tidak sampai separuh daripada keperluannya (had kifayah) sama ada daripada pekerjaan atau selainnya, yang tidak memenuhi keperluan kifayahnya”.

Definisi ini jika dikaitkan dengan situasi semasa pandemik, maka mereka yang hilang pendapatan atau mempunyai pendapatan tetapi tidak mampu untuk menampung 50% keperluan harian boleh ditafsirkan sebagai fakir serta layak untuk menerima bantuan zakat.

Jika tafsiran yang diguna adalah berpandukan tafsiran negeri-negeri di Malaysia, maka mereka yang hilang punca pendapatan sehingga tidak dapat menampung 50% daripada keperluan diri dan tanggungan boleh dikategorikan sebagai asnaf fakir. Manakala mereka yang terjejas sehingga tidak mampu menampung 100% keperluan harian, mereka boleh dikategorikan dalam asnaf miskin (Azman Ab Rahman & Hasanah Abd Khafidz, 2015). Penafsiran ini boleh dilihat dengan aktiviti agihan bantuan zakat oleh institusi zakat di Malaysia seperti yang dilakukan oleh Pusat Zakat Selangor. Lembaga Zakat ini dilihat telah mengambil langkah drastik dengan membuat pengstrukturkan baru bentuk agihan zakat semasa Covid-19 (NurFitriyah et. al, 2021). Pusat zakat tersebut telah memperkenalkan Bantuan Zakat Peduli iaitu kesinambungan daripada Bantuan Khas COVID-19 (BKC19) dan Bantuan Alternatif Insan Terkesan (BAIT). Bantuan ini disalurkan kepada mereka yang terjejas akibat Covid-19 iaitu mereka yang hilang pekerjaan atau punca pendapatan, masih diarah cuti tanpa gaji, masih bekerja dengan pemotongan gaji bulanan dan lain-lain (Lembaga Zakat Selangor, 2021). Justeru penulis melihat bahawa institusi zakat ini telah mengambil kira agihan dan bantuan kepada asnaf dan umat Islam termasuklah golongan M40 dan T20 yang terjejas semasa pandemik walaupun hanya dengan bantuan asas.

Kesimpulannya, jelaslah bahawa mereka yang kehilangan punca pendapatan, hilang pekerjaan dan mempunyai pendapatan tetapi tidak mencukupi untuk menampung keperluan harian layak untuk menerima zakat semasa pandemik kerana mereka juga tergolong dalam asnaf fakir dan miskin di Malaysia. Pemahaman serta aplikasi maksud asnaf yang lebih luas ini dijamin

dapat memelihara maqasid pensyariaan zakat dalam membantu golongan yang memerlukan dengan lebih fleksibel dan berkebajikan selain memudahkan institusi zakat menguruskan wang dana zakat ketika berlakunya sebarang bencana yang tidak diingini pada masa akan datang.

5. RUMUSAN

Golongan fakir dan miskin merupakan salah satu asnaf yang tergolong dalam kategori asnaf lapan seperti disebutkan dalam Al-Quran. Ulama-ulama mazhab mempunyai kayu ukur tersendiri dalam mendefinisikan dan membezakan asnaf fakir dan miskin. Manakala menurut tafsiran kontemporari, asnaf fakir dan miskin kedua-duanya ialah mereka yang dalam serba kekurangan sama ada mempunyai atau tiada harta dan pekerjaan serta sangat memerlukan bantuan untuk menampung keperluan hidup. Perluasan tafsiran asnaf ini dalam konteks pandemik pula telah menunjukkan bahawa mereka yang terjejas seperti hilang punca pendapatan, hilang pekerjaan dan mempunyai pendapatan yang tidak dapat menampung keperluan hidup layak untuk menerima zakat semasa pandemik mengikut syarat dan kriteria yang ditetapkan. Perluasan tafsiran asnaf zakat yang lebih dinamik ini secara langsung membentuk dimensi baharu dalam lembaran sejarah kutipan dan agihan zakat di Malaysia. Namun, penulis mencadangkan agar pihak yang bertanggungjawab dapat membangunkan satu Garis Panduan Khusus Inisiatif Bantuan Zakat semasa Pandemik untuk dijadikan rujukan MAIN dan institusi-institusi zakat dalam mengagihkan zakat semasa pandemik. Hal ini bertujuan untuk memastikan pengagihan zakat dilaksanakan dengan lebih tersusun dan sistematik serta menepati aspek patuh syariah.

6. PENGHARGAAN

Kami ingin mengucapkan jutaan terima kasih dan penghargaan kepada pihak Pusat Pengurusan Penyelidikan dan Inovasi (PPPI), USIM yang membiaya sepenuhnya kajian ini di bawah Geran Penyelidikan USIM, bertajuk "Garis Panduan Pengurusan Zakat Pandemik Bagi Institusi Zakat di Malaysia"; Kod Penyelidikan: PPPI/FSU/0122/USIM/15822. Ketua penyelidik juga ingin merakamkan penghargaan kepada ahli kumpulan penyelidik kajian ini atas kerjasama yang diberikan.

7. RUJUKAN

- Al-Bahuti, Mansur bin Yunus bin Idris. (1982). *Kashshaf al-Qina'an Matn al-Iqma'*. Beirut: Dar al-Fikr.
- Al-Dusuki, Muhammad Ibn Ahmad Ibn U'rfah. (1996). *Hashiyat al-Dusuqi 'Ala al-Sharh al-Kabir*. t.tpt: Isa al-Babi al Halabiwa Shurakah.
- Al-Nawawi, Mahyuddin Ibn Sharf (Tahqiq: Muhammad Najib Muti'i). (t.t). *Kitab al-Majmu' ala-Sharh al-Muhazzab Li al-Shirazi*, Jeddah: Maktabah Irshad.
- Al-Qardawi, Yusuf Abdullah. (2000). *Fiqh al-Zakah*. Dirasah Muqaranah li Ahkamiha wa Falsafatiha fi Daw' al-Qur'an wa al-Sunnah. Beirut: Mu'assasat al-Risalah.
- Al-Sarakhsi, Muhammad Ibn Ahmad Ibn Abi Sahl Abu Bakr. (1986). *Al-Mabsut*. Beirut: Dar al-Ma'rifah.
- Al-Shafi'i, Muhammad Ibn Idris. (t.t) *Mawsu'fah al-Imam al-Shafi'i, Al-Kitab: Al-Umm*. t.tp: Dar Qutaybah.
- Al-Zuhaili, Wahbah. (1996). *Al-Fiqh al-Islami wa Adillatuha*. (Cet. Ulangan). Damsyiq: Dar al-Fikr.
- Azman Ab Rahman, Afaf Sukari, Muhammad Firdaus Ab. Rahman & Hussein 'Azeemi Abdullah. (2020). *Institusi Zakat dalam Mendepani Wabak Covid-19 di Malaysia: Isu dan Cadangan Garis Panduan*. Journal of Fatwa Management and Research. Vol 22 (2): p. 113-131
- Azman Ab Rahman, Afaf Sukari. (2021). *Dimensi Baharu dalam Pengurusan Agihan Zakat di Malaysia*. Dimensi Baharu Zakat Malaysia. Penerbit: Akademik Pengajian Islam Universiti Malaya (APIUM).
- Azman Ab Rahman, Hasanah Abd Khafidz. (2015). *Ensiklopedia Asnaf dan Agihan Zakat di Malaysia*. Negeri Sembilan: Penerbit USIM.

Berita Harian. (2021). MAIDAM agih RM101 juta wang zakat. Berita Harian Online.

<https://www.bharian.com.my/berita/wilayah/2021/06/825416/maidam-agih-rm101-juta-wang-zakat>. Diakses pada 14 Jun 2022.

Eza Ellany, M.Rizal & M.Sabri. (2014). *Prestasi Kecekapan Agihan Kewangan dan Bukan Kewangan di Kalangan Institusi Zakat di Malaysia*. Jurnal Ekonomi Malaysia. Vol 48 (2): p. 51-60.

Fahmy A Rosli. (2021). 140,608 hilang kerja akibat COVID-19. Berita Harian Online.

<https://www.bharian.com.my/berita/nasional/2021/09/870290/140608-hilang-kerja-akibat-covid-19>. Diakses pada 21 Jun 2022.

Fathullah Asni. (2021). *Pengurusan Kutipan dan Agihan Zakat oleh MAIPS Ketika Covid-19 di Negeri Perlis: Suatu Sorotan Kajian*. International Journal of Islamic Economics and Finance Research. Vol 4(2): p. 1-13.

Hasbi As-Siddiqy. (2006). *Pedoman Zakat*. Semarang: PT. Pustaka Rizki Putra.
Ibn Juzai, Muhammad Ibn Ahmad. (t.t) *Qawain Al-Fiqhiyyah*. t.pt.

Ibn Kathir, Ismail Ibn Umar. (1992). *al-Bidayah wa al-Nihayah*. Beirut: Dar al-Fikr.

Jabatan Wakaf, Zakat dan Haji. (2009). *Manual Pengurusan Agihan Zakat*. Jabatan Perdana Menteri.

Lembaga Zakat Selangor. (2021). *Zakat Selangor Peduli*. Lembaga Zakat Selangor Majlis Agama Islam Selangor.
<https://www.zakatselangor.com.my/peduli/>. Diakses pada 14 Jun 2022.

Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan. (t.t). *Makumat Bantuan Kecemasan #MUSAADAHCOVID19 MAIWP*. Laman Web Rasmi Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan.
<https://www.maiwp.gov.my/i/index.php/en/makumat-bantuan-kecemasan-musaadahcovid19-maiwp>. Diakses pada 14 Jun 2022.

- Mohamad Hafizi Mohd Said. (2021). *Angkara Covid-19: 80,000 peniaga tutup perniagaan di Perak*. Ucapan Kamarulaffie Ahmad. Utusan Malaysia. [https://www-utusan-com-my.translate.google.com/terkini/2021/10/angkara-covid-19-80000-peniaga-tutup-perniagaan-di-perak/? x tr sl=ms& x tr tl=en& x tr hl=en& x tr pto=op.sc](https://www-utusan-com-my.translate.google.com/terkini/2021/10/angkara-covid-19-80000-peniaga-tutup-perniagaan-di-perak/?x_tr_sl=ms&x_tr_tl=en&x_tr hl=en&x_tr_pto=op.sc). Diakses pada 21 Jun 2022.
- Mohd Faizal Mohammad Alwi, Hairunnizam Wahid. (2020). *Peranan Institusi Zakat Ketika Pandemik Covid-19*. Pengurusan Zakat di Malaysia: Isu dan Cabaran. Penerbit: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Mohd Nasaruddin Parzi, Luqman Arif Abdul Karim. (2020). *800,000 hilang kerja sejak COVID-19 melanda*. Berita Harian Online.
- MUIS. (2020). *Bantuan Khas Covid-19 Bahagian Zakat dan Fitrah (MUIS)*. Majlis Ugama Islam Singapura https://appszakat.sabah.gov.my/berita_c.php. Diakses pada 22 Jun 2022.
- Noor Atiqah Sulaiman. (t.t). *Hilang punca rezeki*. My Metro. <https://www.hmetro.com.my/utama/2020/04/564697/hilang-punca-rezeki>. Diakses pada 16 Jun 2022.
- Noorazura Abdul Rahman. (2020). *LZNK permudah urusan bantuan mereka hilang pekerjaan*. Ucapan Ketua Pegawai Eksekutif Lembaga Zakat Negeri Kedah (LZNK), Zakaria Othman. <https://www.bharian.com.my/berita/wilayah/2020/11/755303/lznk-permudah-urusan-bantuan-mereka-hilang-pekerjaan>. Diakses pada 23 Jun 2022.
- NurFitriyyah Salihah Shahrin, Azri Bhari, Mohd Faiz Mohamed Yusof, Mohd Ashrof Zaki Yaakob. (2021). *Analisis Agihan Zakat di Lembaga Zakat Selangor Semasa Pandemik Covid-19*. Perdana International Journal of Academic Resource. Vol 11 (1).

Shahrizan Salian. (2020). *Gaji pekerja di Malaysia semakin kurang pasca COVID-19*. Berita Harian Online. <https://www.bharian.com.my/bisnes/lain-lain/2020/06/703634/gaji-pekerja-di-malaysia-semakin-kurang-pasca-covid-19>. Diakses pada 21 Jun 2022.

Penafian

Pandangan yang dinyatakan dalam artikel ini adalah pandangan penulis. Jurnal Pengurusan dan Penyelidikan Fatwa tidak akan bertanggungjawab atas apa-apa kerugian, kerosakan atau lain-lain liabiliti yang disebabkan oleh / timbul daripada penggunaan kandungan artikel ini